

مشاغل مهم درباری در دوران ناصری

۲۶ اسفند ۱۳۹۳ ساعت ۱۷:۳۴

یکی از دربارهایی که در طی تاریخ ایران زبان زد خاص و عام بود، بی شک دربار ناصرالدین شاه قاجار به حساب می‌آمد.

این دربار به دلیل وسعت و تجملاتی که از آن برخوردار بود، نیازمند افرادی گوناگون در مشاغل مختلف بود که از آن جمله مستوفی‌ها و عزب‌دفترها بودند، به نحوی که ناصر نجمی می‌نویسد مستوفی‌گری و مستوفی در دوران ناصری یکی از مشاغل مهم درباری بود، مستوفی از لحاظ لغوی اسم فاعل استیفاء بود به معنی طلب‌کننده ایفاء است و در اصطلاح در آن عصر مستوفی کسی بود که مال دولت را استیفاء و یا طلب می‌نمود. معمولاً چیزی را که مستوفی مطالبه می‌کرد و یا به حیطة وصول در می‌آورد. انواع مالیات‌ها بود که امر محاسبه این مالیات‌ها نیز با مستوفیان بود.

مستوفی‌ها برای ایفای وظایف خود چهار دفتر داشتند، در این دفاتر اسامی ایالات و ولایات کشور از آذربایجان تا یزد به ترتیب حروف تهجی نوشته شده و در ذیل هر یک از ایالات و ولایات، اسامی بلوکات به ردیف حروف تهجی به قلم آمده بود و نیز زیر هر بلوک، اسامی نواحی و در هر ناحیه اسامی دهات و قراء ثبت گشته و مالیاتشان تشخیص داده شده بود.

دستوالعمل هر ولایت از جهت مالیات‌ها قبل از عید نوروز به اتمام می‌رسید و آنگاه به امضای مستوفی‌الممالک و صدر اعظم و سپس به صحنه شاه می‌رسید و البته این محاسبات و صورت‌ها برای حکام فرستاده می‌شد تا از روی آن مالیات‌ها را وصول و مصارف را پرداخت نمایند و باقی مانده را به خزانه واریز گردانند.

مستوفی‌ها در واقع وظیفه سنگینی از لحاظ وصول و ایصال و برات کردن پول و طرز رسیدگی‌ها به عهده داشتند که وقتی کارشان در پایان سال تمام می‌شد به امضای صدراعظم و شاه می‌رسید. صدراعظم وقتی مهر مستوفی را می‌دید پشت ورقه را مهر می‌کرد و شاه نیز فرمان مخصوص را صحنه می‌گذاشت، آن وقت این فرمان را چهار نفر از رجال، یعنی صدراعظم و مستوفی‌الممالک و صاحب دیوان و منشی‌الممالک مهر می‌کردند. به هر حال یک قسمت عمده از کارهای مستوفی‌ها را عزب‌دفترها انجام می‌دادند و عزب‌دفتران نیز تحت ریاست عزب‌دفترباشی کار می‌کردند.

این عزب‌دفتران مواجب دولتی داشتند و به علاوه از هر براتی پنج هزار یا یک تومان و هر فرمانی یکی دو سه تومان هم از صاحب کار دریافت می‌نمودند.

عزب دفترها چه کسانی بودند؟

عزب در لغت به معنی شخص بی زن است و شاید به دلیل اینکه، وظیفه کمک به مستوفی ها که رجوع کردن به این و آن می باشد و این کار هم مستلزم دوندگی و تحمل زحمت و مرارت می باشد و مردان جافتاده متأهل طبعاً نمی توانستند این گونه کارها را انجام دهند به این جهت به جوان های بی زن و همسر محول می گردید و این جماعت را به همین ملاحظه عزب دفتر می گفتند.

برای اینکه کار شاق و پرهزمت عزب دفترها روشن شود باید در نظر آورد که در دوران ناصری و حتی مظفری برات و فرمان هایی که در سال صادر می شد و تعدادشان به ده پانزده هزار تا بالغ می گردید، آن ها را تحویل عزب باشی می دادند و عزب باشی نیز آن ها را میان هفت یا هشت نفر عزب دفتر تقسیم می کرد. بنابراین گاهی امکان داشت یک عزب دفتر سالی دو سه هزار برات برای تمام کردن بگیرد و عده مستوفیانی که ثبت و مهر می کردند به طور دائم التزاید اضافه می شدند.

به هر حال عزب دفتر این برات ها را که به مرور صادر می گردید به وسیله ی عزب باشی می گرفت و در منزل نگاه می داشت و هر روز تعدادی از آن ها را در کیفش جای می داد و دوره می افتاد، اول به خانه سررشته دار می رفت و آنگاه به منزل سررشته دار دیگر، برای به مهر مستوفی رساندن هم باید همینطور عمل کند، مستوفی مهر خود را به عزب دفتر می داد و او مهر را میان انگشتان خود می گرفت و بعد قلمدان خود را باز می کرد و نوک انگشت سبابه را ز سمت داخل دست به مرکب آلوده می ساخت و بر روی مهر می مالید و با زبان محل مهر را تر می کرد و مهر را پشت برات می زد و مثل ماشین های خودکار امروز این پنج عمل را که عبارت بود از آلوده کردن نوک انگشت سبابه به مرکب و مالیدن به مهر و تر کردن محل مهر و زدن مهر و برگرداندن برات مهر شده باشد منظمماً و پشت سر هم صورت می گرفت و در این بین چالاکي و جلدی عزب دفترها واقعا از صحنه های تماشایی به حساب می آمد.

منبع: تقدس

آدرس مطلب :

<https://www.cafetari.kh.com/news/۲۹۸۸۶/مشاغلا-مهم-دوران-دربار-مهم-مشاغلا>